

6. Banská Bystrica

Poloha: Mesto Banská Bystrica – srdce stredného Slovenska – leží vo Zvolenskej kotline, v údolí rieky Hron medzi Kremnickými a Starohorskými vrchmi a Poľanou.

História:

Prvá zmienka o Banskej Bystrici ako o slobodnom kráľovskom meste pochádza z roku 1255, keď jej dal vtedajší uhorský kráľ Belo IV. práva na ťažbu surovín a takisto mestské práva. Ťažila sa hlavne meď, železo a striebro. Týmto krokom chcel prilákať hlavne remeselníkov z Rímskej ríše. Do mesta sa tak

koncom 13. storočia nastahovali Nemci, ako názov mesta sa vtedy používal Neusohl. Banská Bystrica sa vďaka prisťahovalcom rozvíjala. V roku 1494 tu vznikla spoločnosť Ungarischer Handel (Uhorský obchod), nazývaná aj Der Neusohler Kupferhandel, ktorá sa v 16. storočí stala jednou z najväčších a najmodernejších ťažobných spoločností tej doby. Prispela k výraznému rozvoju baníctva, hutníctva i dopravy, ktorý zasiahol celú sféru stredovekého života.

Úspešný postup osmanských vojsk uhorským územím donútil v roku 1589 mesto opevniť, vznikli kamenné hradby. Banská Bystrica bola ako centrum protestantstva v spore s Maďarmi a Turkami a tiež aj s Vatikánom. V roku 1620 bol v meste zvolený za

protestantského uhorského kráľa vtedajší princ, Gabriel Betlen. Po vyčerpaní zásoby medi, sa výroba preorientovala na spracovanie dreva a výrobu papiera, ďalším impulzom rozvoja sa stala priemyselná revolúcia. V roku 1908 bolo vydané kutacie právo na ťažbu zlata v Harmanci a zmluva s mestom bola uzavretá v roku 1922. Vykopali sa tu prieskumné šachty a rôzne štôlne, ale po krátkej dobe ťažby projekt kvôli nerentabilnosti zanikol. V roku 1776 bolo v Banskej Bystrici ustanovené rímsko katolícke biskupstvo. Koncom 2. svetovej vojny došlo v roku 1944 k Slovenskému národnému povstaniu, ktorého centrom bola Banská

Bystrica. Po roku 1960, keď prebehla reforma krajského zriadenia, sa mesto stalo jedným z troch krajských miest. Toto mesto malo byť hlavným mestom Slovenska.

Významné stavby a pamätihodnosti:

Námestie SNP je centrom mesta. V hornej časti sa nachádza hodinová veža z roku 1552. Pri poslednej rekonštrukcii bolo zistené, že je odklonená vyše 60 cm doľava od vodorovnej osi. Kedysi to bola aj strážna veža. V 18. a 19. storočí bolo z veže počúť koncerty umelcov hrajúcich na lesných rohoch.

Kostol sv. Františka Xaverského bol postavený v roku 1715. Je to duplikát kostola II Gesu v Ríme. Dve veže v prednej časti boli postavené v roku 1844. Vo vnútri kostola je mnoho hodnotných pamiatok.

Najkrajším domom na námestí je Thurzov dom. Skladá sa z dvoch gotických domov dokončených s prvkami renesančného štýlu. Gotické portály, drevený trámový strop, nástenné maľby ako

aj dva erby rodu Anjou a Korvin, patria k jedným z najväčších skvostov. V súčasnosti je

tento dom sídlom Stredoslovenského múzea.

Medzi najkrajšie domy na námestí patrí aj Benického dom. Biskupský palác bol postavený v roku 1787 za panovania Berchtolda - hlavného oblastného správcu. Tento dom bol sídlom biskupa a prvého predsedu Matice slovenskej, Dr. Štefana Moyses, ktorého pamiatka je tu uctená pamätnou tabuľou s jeho podobizňou.

Najstaršia časť Banskej Bystrice - areál mestského hradu - je tvorená niekoľkými náboženskými i svetskými pamiatkami. Kostol nanebovzatia Panny Márie bol postavený v 13. storočí v románskom štýle. Najznámejšia kaplnka je obetovaná Svätej Barbore - patrónke baníkov. Oltár pochádza z dielne Majstra Pavla z Levoče.

Kostol Svätého kríža je mladší. Loď a sieň boli pristavané ku kaplnke sv. Michala a vyplnili tak priestor medzi ňou a Matejovým domom. Na hlavnom oltári sú sochy Panny Márie a Márie Magdalény od Vavrinca Dunajského. Matejov dom je päťposchodová budova z obdobia neskorej gotiky s gotickým portálom a kamenným balkónom. Na fasáde je erb kráľa Mateja, mestský erb z roku 1479.

Z mestského opevnenia sa zachovala už len banícka, farská a pisárska bašta a časť mestských hradieb. Barbakan a padací most ponad priekopu (niekdajšia vstupná brána do opevnenia) boli pristavané k hradbám. Veža má tri zvony. Najväčší z nich váži 99 metrických centov (9900 kg).

Stará radnica pochádza z roku 1500 a obsahuje gotické, renesančné a barokové prvky. V súčasnosti sa tu nachádzajú priestory galérie. Morový stĺp Panny Márie bol premiestnený z námestia SNP do hradnej zóny v druhej polovici 60. rokov, no v roku 1993 bol vrátený späť na námestie.

Slovenské národné povstanie:

V čase 2. svetovej vojny, dňa 29.8.1944 bola oslobodená Banská Bystrica. Armáda tu mala svojich veliteľov a vysielal odtiaľ slovenský povstalecký vysielateľ. Neskôr mesto obsadili nemecké vojská a povstalcov odviezli do zajateckých táborov v Nemecku. Obyvatelia aj vojsko sa museli na ďalšie boje pripraviť a preto sa stiahli do neďalekých Nízkych Tatier.

Slovenské národné povstanie (SNP) bolo zaujímavé tým, že sa na ňom zúčastnilo 32 národov a národností (pôsobili tu sovietske, americké, britské, francúzske misie).

Prelom vo vojne nastal v decembri 1943, kedy vznikla Slovenská národná rada (SNR). V nej sa spájali antifašistické sily na Slovensku. Vytvorilo sa Vojenské ústredie na čele s podplukovníkom Jánom Golianom. Na jar v r. 1944 sa začalo rozmáhať partizánske hnutie. Partizáni boli dezertéri z armády, prenasledovaní ľudia a sovietski vojnoví zajatci. Vtedajšia vláda

bola znepokojená a preto dňa 29. augusta 1944, prezident Dr. Tiso povolil príchod okupačných jednotiek na Slovensko. Začalo sa Slovenské národné povstanie. Do Banskej Bystrice prišli povstalci ráno 30. augusta 1944 a prvé boje boli v Strečianskej tiesňave. Mesto sa stalo centrom povstania.

Povstalecké vojská - 1. československá armáda na Slovensku mala prvého veliteľa Jána Goliana a neskôr generála Rudolfa Viesta. Povstalecké územie sa dostalo pod správu SNR v septembri 1944, kedy sa začali formovať aj revolučné národné výbory.

Významnú pomoc pre SNP znamenala Karpatskoduklianska operácia, ktorou sa začalo oslobodzovanie nášho územia. Vojaci 1.

československého armádneho zboru sa vyznamenali v bojoch o mesto Dukla a Duklianský priesmyk a 6.10. 1944 prekročili čs. štátnu hranicu.

Dňa 27.10.1944 vstúpili do Banskej Bystrice nemecké fašistické jednotky a naši povstalci začali ústup do hôr. Nastalo veľmi ťažké a kruté obdobie. Fašisti na území Slovenska páchali ťažké zločiny, krvavý teror. Zamerali sa na celé obyvateľstvo. Povstaleckých generálov Goliana a Viesta zajali, vypočúvali a neskôr popravili.

Druhá svetová vojna v Európe sa skončila 9.5.1945 oslobodením Prahy.

Na počesť týchto pamätných udalostí bol postavený v roku 1969 Pamätník SNP. Je tu múzeum so zbraňami, ošatením, dokumentmi a fotografiami pripomínajúcimi SNP. V tejto časti sa nachádzajú aj zvyšky mestského opevnenia a dve bašty. V parku je prírodné vojenské múzeum so zbraňami používanými v II. svetovej vojne - časť obrneného vlaku, sovietske a nemecké tanky, delá a partizánsky bunker.

Osobnosti:

Martin Babjak – slovenský operný spevák (barytón). Medzi rokmi 1987 - 1989 pôsobil ako operný spevák v opere Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici. Od roku 1989 je členom Opery SND v Bratislave. V STV moderoval hudobnú reláciu o klasickej hudbe s názvom Clippato.

Ján Cikker – slovenský hudobný skladateľ a pedagóg. Autor početných symfonických diel (trilógia symfonických básní O živote), kantáty Cantus filiorum, oratória Óda na radosť, komornej (dva sláčikové kvartety) a vokálnej tvorby (piesňový cyklus O mamičke, úpravy ľudových piesni). Najznámejšie opery: Juro Jánošík, Beg Bajazid, Mister Scrooge, Vzkriesenie, Hra o láske a smrti, Coriolanus... Ján Cikker je držiteľom Ceny UNESCO za hudbu (1979), a Radu Ľudovíta Štúra I. triedy in memoriam (2011).

Dušan Cinkota – slovenský divadelný a filmový herec. Po absolvovaní herectva na VŠMU účinkoval v Radošinskom naivnom divadle. Od roku 1994 bol členom Činohry SND. V roku 1995 získal Cenu Litfondu za najlepší mužský herecký výkon roka v hre Alergia. Vďaka jeho pohybovým a speváckym dispozíciám mu zverili ako hosťovi viacero titulných postáv v muzikáloch na Novej scéne v Bratislave – Pokrvní bratia, Cigáni idú do neba, Cyrano z predmestia a Hamlet. Vytvoril veľa postáv v dabingu a v roku 2000 dostal Cenu Litfondu za najlepší dabing Toma Hanksa.

Viliam Figuš-Bystrý – slovenský hudobný skladateľ. Už počas štúdia v Banskej Štiavnici vystupoval na verejných koncertoch, dirigoval študentský spevácky zbor. Po maturite sa venoval salónnej hudobnej tvorbe, upravoval

maďarské ľudové piesne pre spev a klavír, kurucké piesne a balady pre sóla a zbor so sprievodom klavíra. Na svojich učiteľských pôsobiskách zbieral slov. ľudové piesne, ktoré upravoval a vydával (Slovenské ľudové piesne z Veľkej Slatiny, 1000 slovenských ľudových piesní, Púchovské piesne, Zbojnícke piesne). V Banskej Bystrici oživil hudobnú kultúru v meste, pôsobil ako dirigent, korepetítor, komponoval

komornú hudbu. V rokoch 1922-1924 pracoval na opere Detvan, ktorej premiéra sa uskutočnila roku 1928 v SND v Bratislave. Popri komornej a zborovej tvorbe sa skladateľsky najviac realizoval v lyrickej piesni, zhudobnil texty slov. básnikov.

Deana Horváthová, vyd. Jakubisková – slovenská herečka a filmová producentka.

doc. PhDr. Ondrej Sliacky CSc. –slov. spisovateľ, literárny vedec, významný pedagóg, scenárista, editor najstaršieho detského časopisu Slniečko. Autor poviedkových kníh pre mládež, zostavovateľ antológie povstaleckých básnikov, prerozprával viaceré texty ľudovej slovesnosti, biblické a antické príbehy. Napísal rozhlasové a televízne hry, životopisné hry o Ľ. Podjavorinskej, J.G. Tajovskom, J. Murgašovi a rad literárnych adaptácií. S E. Gindlom napísal rozhlasovú hru, ktorú neskôr upravil na úspešný

televízny film z horolezeckého prostredia Himalájí. V roku 1996 získal cenu Trojruža. Najznámejšie diela: Dcérka a mať, Literatúra pre deti a mládež v národnom obrození, Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1945, Altamíra, Krásna modrá mušľa, Papradový kvet, Šlachetný človek, Odpušzte, mamička, O zakliatej žabe, Tri ohnivé kone, Zlatá panna, Biblia pre deti a mládež - Čítanie zo Starého zákona, Biblia pre deti a mládež - Čítanie z Nového zákona, Herakles, Ľudmilka...

Okrem spomínaných osobností majú v Banskobystrickom kraji svoje rodisko aj ďalší významní predstavitelia slovenskej kultúry. Stručný prehľad ich života a diela nám podali žiaci vo svojich prezentáciách:

- [Klára Jarunková](#)

- Paľo Habera

Ďalšiu prezentáciu sme sledovali veľmi pozorne, pretože po nej nasledovalo osobné stretnutie so spisovateľom – Ondrejom Nagajom. Na túto besedu sme sa dopredu nielen tešili, ale aj zodpovedne pripravili. Okrem množstva otázok týkajúcich sa tvorby spisovateľa, sme si pripravili aj niekoľko jeho knižiek na podpis. Mnohí z nás totiž po podrobnom preskúmaní domácich knižníc prišli na to, že jeho diela sú ich neodmysliteľnou súčasťou:

- Ondrej Nagaj

V Banskej Bystrici sa narodil aj slovenský profesionálny futbalista Marek Hamšík. O jeho úspechoch vo futbalovej kariére sme sa dozvedeli z ďalšej žiackej prezentácie:

- Marek Hamšík

Aké i sa píše v názve mesta Banská Bystrica, sme si zopakovali na hodine slovenského jazyka spolu s ostatnými vybranými slovami.

Zároveň sme si pomocou mierky zistili aj jej vzdialenosť od nášho mesta a umiestnili banskobystrický erb do slepej mapy Slovenska.

Zdroje:

<http://www.banskabystrica.sk/>

http://sk.wikipedia.org/wiki/Bansk%C3%A1_Bystrica

<http://www.bbb.sk/>